

Mislim, da je ta zaključek dokaj samovoljen in celo nekoliko čuden.

Priznati moram, da sem pri vsakem velikem umetniku predvsem cenil to, *koliko in kako* ve človeku povedati o človeku, pri sodobnem velikem umetniku pa konkretno cenim to, *koliko in kako* ve povedati sodobnemu človeku o sodobnem človeku, o njegovem dejanju in nehanju, s tem pa kajpak tudi o prijateljih in sovražnikih njegovega napredovanja k humanističnemu cilju, ki ga je praktično moči doseči samo z bojem za socializem. Če se s tem kažem pristranega do proletarske revolucije, katere najgloblji smisel je utiranje poti k osvoboditvi *človeka kot človeka*, tedaj si hkrati lahko upravičeno domišljam, da vsaj v tem pogledu nisem v navzkrižju z Leninom... In še nekaj mi je povsem jasno: pišoč o Tolstoju se Lenin prav gotovo ni boril za enakopravnost reakcionarne miselnosti pred obličjem sodobne umetnosti.

Sicer pa menim, da je te pravde dovolj.

Ne nameravam se več prerekati o tem, kdo je in kdo ni v navzkrižju z Leninom. Nadaljnje razsojanje o tem prepuščam bralcem, katerim je konec konca to naše pisanje predvsem namenjeno. Tu so viri, od katerih vsak govori sam zase. Leninovi članki o Tolstoju so v slovenskem prevodu zbrani v zbirki »Lenin o kulturi in umetnosti« ter vsakomur dostopni. Tu je moja razprava o umetnosti in miselnosti. In tu so Vidmarjevi zapiski »Iz dnevnika«. In tu je končno njegov članek »Nazorski nesporazumi«...

Boris Zihertl

ZAKAJ NI SLOVENSKA SOCIALNA DEMOKRACIJA ORGANIZIRALA DELAVSTVA NA KOROŠKEM?

Z velikim zanimanjem sem prebral knjižico »Teorija o vindišarjih«, ki jo je kot »osnutek kritične razprave« napisal naš manjšinski izvedenec Lojze Ude in ki jo je po dvakratnem nedokončanem začetku v celovski reviji »Svoboda« (1952 in 1954) objavil v celoti šele lani (1956) v listku koroški tednik »Slovenski vestnik«, nato pa v ponatisu izdala Slovenska prosvetna zveza v Celovcu (108 strani). Teorija — ali je bolje, različne teorije, kakor je Ude dobro dokumentiral — o »vindišarjih« kot neki posebni etnični in jezikovni skupini, razlikujoč se od — Slovencev onstran in tostran Karavank, so se pojavile in se uporabljajo — žal še dandanes — zgolj kot »teoretski« pripomoček germanizacijskih teženj, kot oporišče za odrekanje jezikovnih in ostalih manjšinskih pravic koroškim Slovencem, za izrivanje slovenščine z nemščino v šoli, v javnosti in v domačem krogu. Pisec si je zadal nalogo, pretipati te »teorije« do obisti, in jo je prav uspešno tudi opravil. A ko tako pritrjujem ne samo piščevi zasnovi — kar morebiti niti ne bi bilo treba posebej poudariti — ampak tudi njeni izvedbi, moram pri le-tej — žal — izvzeti njegove psihološke, moralne in socialne prijeme problema narodnostne asimilacije, ki pa jim je k mojemu zadovoljstvu odmeril v celotni svoji razčlembi le prav podrejeno vlogo; z neposrednim zavračanjem teh prijemov bi jih moral iz te podrejenosti spraviti v ospredje in tako nehote premakniti težišče piščeve argumentacije k njim, kar ne bi bilo niti pravično piscu, niti v prid pravični stvari, ki jo v glavnem prav dobro zastopa.

Zato k Udetovemu delu ne bi prav nič pripominjal, če se ne bi v nekem drobcenem izvajanju mimogrede — in po mojem mnenju tudi docela po nepotrebnem — taknilo gornjega, v naslovu zastavljenega vprašanja in se pri piščevem odgovoru nanj *sklicalo* — *name*. To izvajanje (na str. 78), ki mi ga nikakor ni moč preiti, se glasi z mojimi podčrtanji spornih mest takole: »Ker Jugoslovanska socialnodemokratska stranka v nacionalnem vprašanju zaradi svoje *prevelike* ideološke zavisnosti od avstrijske socialnodemokratske stranke *ni bila na jasnem*, *ni resno* poizkušala organizirati slovenskega delavca in malega kmeta na Koroškem (*prim. D. K.*: ‚Slovenske stranke v volilnereformni situaciji in narodnostna politika slovenske socialne demokracije v letih 1905—1907 v ljubljanski reviji ‚Novi svet‘, 1952, št. 5—5, zlasti str. 351.) *Tako je prišlo do tega*, da je slovenskega industrijskega in kmečkega delavca, malega kmeta in kajžarja v borbi za svoje [pač njegove] socialne pravice organizirala avstrijska socialnodemokratska stranka, *preden* je to resno poskusila *kaka* slovenska stranka. Po zakonu vztrajnosti takih odločitev avstrijska socialistična stranka še danes uživa od te *časovne prednosti*.«

Kar mi ne dopušča, da bi molče prešel preko teh piščevih pogledov, s katerimi se nisem nikoli strinjal in se tudi dandanes ne strinjam, je ravno njegovo »sklicanje« na moj sestavek iz leta 1952, v katerem sem se bil med razpravljanjem o narodnostni politiki slovenske socialne demokracije v letih 1905—1907 res mimogrede dotaknil vprašanja, zastavljenega zgoraj v naslovu. Toda moj odgovor na to izhodiščno vprašanje, kakor tudi na ostala vprašanja, ki jih je pisec z njim povezal, se *bistveno* razlikuje od piščevega! Nikakor mu ne bi želel pripisati, da me je zaradi tega tako krivo razumel, ker je moj sestavek tako površno bral; bržčas je imel v mislih samo opozorilo, da sem se med drugim tudi v navedenem sestavku resno bavil s temi vprašanji, a je to opozorilo nehoti dobilo tako nesrečno obliko, da naravnost zavaja bralca *v docela zmotno mnenje*, kakor da bi se *piščevo* pojmovanje bodisi kar naravnost opiralo ali pa se vsaj moglo opirati na *moja* izvajanja. Gre torej za primer, pri katerem v največji meri velja: Qui tacet, consentire videtur — če bi molčal, bi pustil svoja dognanja in sodbe na cedilu, kakor da mi do njih ni prav nič! Ker pa jih cenim — morebiti še nekoliko bolj, kakor zaslužijo — nisem samo upravičen, ampak tudi dolžan, da jih prav zdaj dvignem iz pozabe, in sporedim s piščevim — po moji sodbi nesprejemljivim — pojmovanjem.

Na izhodiščno vprašanje sem bil dal v omenjenem sestavku takšen odgovor: »...na Slovenskem Koroškem... slovenska socialna demokracija... ni imela svojih organizacij niti kaj prida odjemalcev svojega tiska. Premajhen je bil krog njenih organizatorjev in premalo je imela sredstev, da bi bila razširila svoje delovanje tudi na Slovensko Koroško, kjer so domači — nemški ali ponemčeni — socialni demokratje z zadovoljivim uspehom opravili vse potrebno delo v nemškem in — kolikor je bilo treba, brez pridržkov in predsodkov, a le za silo — tudi v slovenskem jeziku...« (Novi svet 1952, str 346).

Nikakor torej dejstva, da ni slovenska socialna demokracija organizirala slovenskega delavstva na Koroškem, nisem povezal niti z njenim stališčem v narodnostnem vprašanju, niti z njeno ideološko zavisnostjo od avstrijsko-nemške socialne demokracije — kakor je storil pisec — ampak sem ga pripisal izključno le na rovaš njene šibkosti; povezal sem ga le z dejstvom, da so ji njeni kadri in sredstva komaj zadostovali ali točneje, da ji nikdar niso

zadostovali niti za zadovoljivo opravljanje njenih nalog na slovenskem ozemlju izven Slovenske Koroške, in da si spričo tega niti zamisliti ne moremo njihovega »resnega«, t. j. sistematskega in forsiranega »izvažanja« na področje, kjer je bilo socialnodemokratsko delo že brez njih boljše opravljeno, t. j. kjer je bilo delavstvo že socialnodemokratsko strnjeno!

Prav to svojo misel sem v istem sestavku še enkrat z vso jasnostjo poudaril na koncu (v tretjem poglavju: O socialni demokraciji na Slovenskem Koroškem in v Primorju) ob ugotovitvi »bistveno negativne slovanskonacionalistične razbijaške vloge [tržaške] „narodne delavske organizacije“, ki »dejansko ni bolj zavirala že močno popuščajočega procesa italijanizacije slovenskega delavstva v Trstu in v Istri, kakor je to dosegala jugoslovanska socialna demokracija, oslabila pa je le-to, ki bi bila mogla, če bi bila imela več moči — več kadrov in sredstev — svoje prebujevalno in neposredno kulturno delovanje razširiti tudi v kraje, kjer nihče ni oviral procesa germanizacije slovenskega delavstva — v mesta Slovenske Štajerske in na Slovensko Koroško — kjer je avstrijska socialna demokracija slej ko prej — v vsem razen pri volilni kandidaturi v koroškem slovenskem okraju — lahko ravnala tako, kakor da tam *slovenskega* proletariata ni...« (Novi svet 1952, str. 465).

V prav tem smislu sem se tudi še po letu 1952 kar na dveh mestih pobavil mimogrede s tem vprašanjem. V zvezi z nekim zapisom koroškega narodnjaka Franceta Grafenauerja, ki je z njim izpričal popolno neumevanje značaja socialnih teženj delavstva, sem zgolj zaradi primerjave s slovenskimi socialnimi demokrati na Primorskem pripomnil, da je Grafenauer »imel pred seboj na svojem, koroškem terenu le socialne demokrate, ki so bili slovenski le še nekoliko po jeziku, sicer pa v vsem nemški«, pri tem pa v oklepajih poudaril: »za kar pa ni slovenska socialna demokracija prav nič odgovorna!« (D. K.: Narodnjaštvo in socializem pred pol stoletjem. Naša sodobnost 1954, str. 1100). V zaključku istega sestavka sem zapisal tudi še: »...kjer ni bilo slovenskega socialističnega gibanja, je nujno zajelo slovenske dvojezične delavce drugonarodno takšno gibanje — nemško na severu in italijansko na zahodu. Neobstoj in šibkost slovenskega socialističnega gibanja je pomenila povečano asimilacijsko moč drugonarodnega delavskega gibanja« (prav tam, str. 1108). Zaradi priostritve te svoje teze sem na tem mestu navedel še iz leta 1905 dr. Dragotina Lončarja zavrnitev narodnjaškega »očitanja [socialni demokraciji], da nižji sloji, zlasti delavstvo izginja v nemški ali laški narodnosti«: da to očitanje »zadene očitalce [narodnjake] same, ki imajo za kulturno in gospodarsko osamosvojo delavstva le posmeh, preziranje in nasprotovanje« (prav tam). Lahko pa bi bil tam poleg Lončarja navedel tudi še iz leta 1912 dr. Henrika Tume zavrnitev podobnega očitanja dr. Lojza Kraigherja, ki sem jo bil objavil pred dvajsetimi leti v svojih dopolnitvah k Tumovim spominom »Iz mojega življenja« (Ljubljana 1937, str. 443—444): »Vsa [slovenska] inteligenca... je razdeljena ali na klerikalno ali narodnonapredno stranko in naše gospode juriste, profesorje in zdravnike je sram občevati s socialnodemokratično stranko. Ako so razmere [nas] proti italijanski in nemški socialnodemokratski stranki take, kakor so, ni kriv [nihče] drugi kakor naša slovenska inteligenca, ki organizirano delavstvo perhorescira. Ako bi stopilo v Ljubljani, Trstu, Mariboru in Celju nekaj naših akademikov v stranko, potem bi bile Vaše rekriminacije nepotrebne. Ko sem stopil v socialnodemokratsko stranko v Gorici, eksistirala je le italijanska socialnodemokratska organizacija. Imelo je

zato vse laški značaj... Danes... na Goriškem... skupne organizacije italijansko-slovenske nosijo očiten pečat premoči slovenske stranke... Vsako očitanje torej naši stranki... bi moralo leteti v najostrejši obliki na našo ali sebično ali apatično ali pa enostransko inteligenco... ki stoji ob strani in očita par osebam, ki komaj zmagajo politično delo vsaka v svojem kraju, zakaj se ne brigajo tudi za gornje Štajersko, gornje Koroško in tako naprej... Naša stranka tam delavcev nima, zaradi tega so take razmere, kakor jih grajate.«

Drugo mesto, kjer sem po letu 1952 razpravljaj o tem vprašanju — in takrat segel vanj nekoliko globlje — pa je v sestavku o »Narodnostni delitvi avstrijske socialne demokracije v luči zgodovinskih pogojev in boljševiške kritike« (Naša sodobnost 1956, str. 743—744). Tam sem skušal opredeliti tisti svojevrstni delavski kozmopolitski internacionalizem na dvojezičnih področjih, ki ga je pripisati »bolj asimiliranosti kakor pa ‚zvestobi proletarskemu internacionalizmu‘, in sem »takšen ‚asimiliranostni internacionalizem‘« ugotovil tudi »pri slovenskih socialnodemokratskih delavcih na Koroškem ter v Mariboru in okolici, kjer slovenska socialna demokracija zaradi njega sploh ni izvedla ločene politične organizacije — ne sicer zato, ker tega ne bi bila želela ali hotela, ampak zato, ker ni imela za to delo niti kadrov niti sredstev« (Besede v kurzivu sem podčrtal zdaj. — D. K.)

Ti navedki iz mojih sestavkov pač dovolj izpričujejo, da je moj odgovor na vprašanje, zastavljeno zgoraj v naslovu, docela drugačen od piščevega odgovora v »Teoriji o vindišarjih«. Šele v zadnjem navedku je vprašanje, ki ga nikakor ni moč skržiti na vprašanje pomanjkanja »dobre volje« ali pa nezadostnih kadrov in sredstev slovenske socialne demokracije, zajeto v celoti in je zato tudi moj odgovor nanj bistveno popolnejši. Razbitja svojevrstne socialnodemokratske strnjivosti dvojezičnega delavstva ne glede na njegov dvojni narodnostni izvor morda tudi z znatnimi silami ne bi bilo mogoče doseči...

Vendar pa je argument nezadostnih sil popolnoma zadostoval in še zadostuje nasproti tistim, ki so slovenski socialni demokraciji svoj čas očitali ali pa bi ji očitali še dandanes, da ni bila ustvarila svoje organizacije tudi na Koroškem zaradi tega, ker tega bodisi ne bi bila »hotela« ali »resno poskušala« ali ker se te svoje naloge ne bi bila zavedala. Naš pisec se je vprašanju o nezadostnih silah slovenske socialne demokracije ognil in je že s tem šel mimo in preko mojega odgovora na vprašanje, ki sva ga obravnavala oba, a tudi prav tako diametralno različno razrešila — kakor pred pol stoletjem v neki polemiki »Slovenski Narod«, glasilo liberalnega narodnjaštva, in »Rdeči prapor«, glasilo socialne demokracije.

»Slovenski Narod« je v notici »Nekaj za ‚našo‘ socialno demokracijo« (št. 285 z dne 5. decembra 1908) »apeliral« nanjo takole: »Od postanka jugoslovanske socialne demokracije smo navajeni večinoma le zabavljanja nad obstoječima slovenskima strankama, osobito pa seveda nad naprednjaki... Zakaj se sploh ta stranka imenuje ‚jugoslovanska‘? Na jugu [pre]pušča teren popolnoma [?!] italijanskim socialnim demokratom, akoravno si vsakdo lahko na prste zračuna, da so avtohtoni delavci Slovani, osobito Slovenci... Na severu je še slabše. Še celo naši najhujši narodni nasprotniki priznavajo, da gre naša narodna meja nad Mariborom, da je torej celi slovenski Štajer jugoslovanski, a naša ‚jugoslovanska‘ socialna demokracija ne ve o tem nič in *noče* [!] nič vedeti. Za njo se neha jugoslovanstvo tik ob štajersko-kranjski meji! Vsa mesta, vse trge, vse industrialne kraje na štajerskem in koroškem prepušča svojim

[nemškimi] sodrugom, in vendar je to njen teren. Ali ni delavec v mestih in trgih na Spodnjem in v ogromnem številu tudi na Srednjem in Gornjem Štajerskem slovenskega pokolenja [Podčetal D. K.]?! ... Zato ... predstaviti se Reselu in dr. Schacherlu [vodilnima socialnima demokratoma] v Gradcu in prezentirajte jima zahtevo, da se tudi za Štajersko uveljavi brnski nacionalitetni program, da nam ne bo ravno socialna demokracija najbolj naših delavskih slojev narodno odtujevala, ponemčevala ... Lahko vas zagotavljamo [sic!], da bo vaše delo uspešno [sic!], obenem pa boste res pokazali, da ste res narodnjaki [sic!]! Socialna demokracija nima kaj izgubiti, ako prepusti na Spodnjem Štajerskem tla vam, mi Slovenci kot narod pa pridobimo veliko in z nami primeroma največ vi sami. Torej!« Pisec te novice — domnevno urednik »Slovenskega Naroda« Miroslav Malovrh, ki pa se je »podpisal« kot »Štajerski Slovenec« — je v tem svojem »apelu« kar pretvarjal mednarodnostno socialno demokracijo v narodnjaško, ji predpisoval organizacijsko delitev po narodnostnih ozemljih, kakor jih je predvideval brnski narodni program avstrijske socialne demokracije iz leta 1899 za novo upravno razdelitev Avstrije, in »pokolenje« kot narodnostni kriterij za posameznika; pri tem se je kajpada popolnoma zavedal, da so te njegove »zahteve« za socialno demokracijo tako načelno nesprejemljive kakor tudi praktično neizvedljive. Takšna »socialna demokracija«, kakršno si je »želel« Malovrh ali kdor koli je že bil, ne bi bila več — socialna demokracija, ki je družila v enotno silo proletariat brez razlike narodnosti v boju za človeške življenjske pogoje in za enake človeške pravice ter z velikim ciljem odprave kapitalističnega izkoriščevalnega »reda«, ampak bi se iz majhnega dela mednarodnega proletariata sprevrgla v še manjši prirepk slovenskega narodnjaškega meščanstva. Pravcati vrhunec hinavstva pa je dosegel v svojem »zagotavljanju« zamišljeni narodnjaški »socialni demokraciji« uspešne reasimilacije delavstva slovenskega pokolenja, kajti zgled takšnega »uspešnega« dela bi bili »mogli« in morali najprej pokazati »narodni (ali narodnosocialni) delavci«, ki so ob izdatni »narodnonapredni« podpori tudi »Slovenskega Naroda« prav resno skušali razbijati in mestoma tudi slabili pozicije slovenske socialne demokracije, a ne da bi se bili na koroškem in štajerskem terenu na »mejdanu« proti avstrijskonemški socialni demokraciji sploh kaj pojavili!

»Slovenskemu Narodu« je odgovoril v »Rdečem praporu« (št. 98 z dne 9. decembra 1908) nepodpisani Etbin Kristan takole: »... Všeč mu ni delo jugoslovanske socialne demokracije na Štajerskem. Premalo mu delamo tam... Vsak korak, ki ga napravi socialna demokracija, naleti na ovire, ki mu jih delajo 'narodnjaki'. Čim se stranka zgane, je krik in vrišč v Izraelu. A naenkrat prihajajo, da delamo premalo! ... Pomenimo se torej nekoliko. Če imajo gospodje poleg šovinizma še kaj prostora za politični razum, tedaj bi morali res spoznati, da ne more v teh krajih nihče razven slovenske socialne demokracije narodno[stno] reševati slovenskega naroda. V takih krajih, zlasti po Štajerskem in Koroškem, tuintam v Istri, pomeni zatiranje socialne demokracije prav toliko kakor zatiranje slovenske narodnosti. Socialna demokracija pač ni kriva, da tam napreduje germanizacija in italijanizacija, kajti ta proces se je začel davno, preden so na Slovenskem socialisti sploh prišli v življenje. Olajšano pa je raznarodovanje iz vzrokov, katere smo že dostikrat navedli in katere je včasih 'Slovenski Narod' sam priznaval. Slovenstvo se je identificiralo z reakcijo, zlasti s klerikalizmom, v Trstu pa še posebej s tako zvanim 'avstri-

jakantovstvom', s policijskimi tendencami... Tako so napredni elementi prestopali v nemštvo in italijanstvo. Delavci, ki so bili nasprotni klerikalizmu, so šli med socialne demokrate, čudno pa gotovo ni, da so na Štajerskem prej prišli nemški socialisti do moči kakor slovenski. Kako zaboga naj pa Resel in Schacherl agitira[ta] slovensko? Sčasoma se je začela razvijati tudi slovenska socialna demokracija. Ona bi imela pristop k tistim delavcem, druge slovenske stranke pa ne. Ona bi jih torej lahko rešila za slovenstvo, drugi pa ne. Toda gospodje, ki so političarji, morda razumejo staro resnico, da je za vsak boj potrebna operacijska baza. Najprej se mora stranka okrepčati, kjer je delo vsaj nekoliko lažje, potem šele se lahko poloti *najtežjih* [Podčrtal D. K.] nalog. Za to spoznanje ni treba Sokratove filozofije. A glejte! Kjer se stranka razvija, tam silijo narodnjaki na vso moč, da bi ji izpodnesli tla, in ona mora braniti svoj položaj tam, kjer si ga je ustvarila. Kako pa naj hodi potem osvajat na *najbolj nedostopne* [Podčrtal D. K.] terene? Dan na dan naj se bojuje z vsakovrstnimi 'narodnimi' stavkokaznimi organizacijami, a kje naj ji ostanejo sredstva in moči za boj na najskrajnejših mejah? Če bi gospodje preudarili položaj, bi si morali sami priznati, da škodujejo s protisocialističnim bojem najbolj svojemu narodu. Da ima socialna demokracija dosti volje za razvoj svojega dela, je dostikrat pokazala... v Trstu... na Goriškem... v Istri... povsod je dramila slovenske delavce. Pa kaj je bilo? Kadar je opravila najtežje delo, so prišli narodnjakarji, da bi uničili njene sadove. Na Štajerskem je storila več in tudi na Koroškem, nego vedo narodnjakovci; zakaj vsak shod, vsako predavanje, vsak pouk, vsako organizatorično delo se ne obeša na veliki zvon. Ampak če nas neprenehoma ovirajo in bijejo in pljujejo po nas, potem pa zahtevajo od nas *čudeže* [Podčrtal D. K.], je to prava tartiferija.«

Menim, da sem z vso pravico zdaj obudil to polemiko izpred pol stoletja, saj je ta moja polemika s piscem »Teorije o vindišarjih« pravzaprav njeno nadaljevanje. Etbin Kristan je tako jasno poudaril očitno dejstvo, da k socialnodemokratsko organiziranemu delavstvu na Koroškem prav nobena slovenska narodnjaška stranka ni imela dostopa, da bi bilo docela odveč še kaj zavračati pristavek našega pisca, da je avstrijskonemška socialna demokracija organizirala na svoj socialni program — slovenske in neslovenske — delavce in male kmete na Koroškem, »preden je to resno poskusila kaka slovenska stranka«, pri čemer bi pač lahko kdo utegnil misliti na »kako« drugo slovensko stranko izven socialne demokracije... V tej zvezi je tudi piščevo končno skrčenje *vse* prednosti avstrijske socialne demokracije pri organiziranju tudi slovenskih delavcev in malih kmetov na Koroškem na zgolj — »časovno prednost« prehuda poenostavitev vsega tega, dovolj zapletenega vprašanja, da ne bi bila kar očitno nezadostna.

Tu bi lahko postavili končno piko temu nujnemu popravku, če ne bi bil pisec povezal z izhodiščnim vprašanjem še dve nadaljnji, v katerih se prav tako razhajava, in sicer povezal tako, da bi mogel kdo pomisliti, kakor da se je nemara v njih, vzetih neodvisno, vendarle smel kaj sklicati na moj sestavek iz leta 1952, zlasti še na str. 351, na katero je posebej opozoril. Pomankanju »resnega« organizatoričnega prizadevanja slovenske socialne demokracije na Koroškem je pisec, ki je mojo obrazložitev — brez dvoma nehote — prezrl, poiskal in »našel« vzrok v — »nejasnosti« slovenske socialne demokracije v narodnostnem vprašanju, vir tej »nejasnosti« pa je »odkril«

v njeni »preveliki ideološki zavisnosti od avstrijske socialnodemokratske stranke«. Predvsem nikdar nisem označil stališča slovenske socialne demokracije (ali drugih socialnih demokracij v Avstriji) v narodnostnem vprašanju kot »nejasnega« in ga tako tudi označiti nisem mogel, saj s takšno »oznako« ne bi o njej (ali o njih) prav nič določnega povedal, le njenim (ali njihovim) narodnjaškim nasprotnikom bi bil priznal, da so si — v nasprotju z njo — bili v tem vprašanju na jasnem... Tudi iz piščeve tako izražene graje — ki morebiti ali celo bržčas ne izraža ustrezno njegovega nazora — je mogoče le takšno sklepanje »a contrario«; kajti očitane »nejasnosti« samo zase, t. j. brez neke primerjave z nekje dano »jasnostjo«, je brezvsebinsko. Nekaj podobnega pa je tudi z očitkom »prevelike zavisnosti«, naj si bo že ideološka ali kakršna koli; ob njem moramo domnevati, da je neka manjša, »prava« mera odvisnosti, ki ne bi nudila razloga za očitanje, bila nekje dana (kajti sicer pisec ne bi bil vzel v misel mere) — a kje, tega ne izvemo. Domnevno je pisec izbral to ohlapno formulacijo zaradi tega, da ne bi bil načeloma zadel ob vključenost slovenske socialne demokracije v mednarodno, predvsem v mednarodno avstrijsko socialno demokracijo; ta vključenost je že po sebi vsebovala nemajhno »ideološko zavisnost« majčkene — idejno in nasploh male — slovenske socialne demokracije od velike in v državnem merilu vodilne avstrijskonemške. Kakor sem daleč od tega, da bi skušal kakor koli tajiti ali zmanjševati to njeno — ne zgolj »ideološko«, marveč tudi politično in organizacijsko — odvisnost, vendarle nisem bil o njej v svojem sestavku iz leta 1952 nikakor pisal v piščevem smislu, ko sem ugotavljal, da je »oportunistična linija avstromarksizma... v slovenski socialni demokraciji... sproti dušila... misel boja«, da se ta misel ni mogla »razviti v akcijski program«. Te »avstromarksistične oportunistične linije« — najsi je tudi bila predvsem dunajskega izvora in so jo naši, češki in ostali nemški socialni demokrati v Avstriji le »pasivno« sprejemali od svojih idejnih vodnikov-učiteljev — nisem pripisal in je nisem mogel pripisati zgolj avstrijskonemški socialni demokraciji, ampak v enaki meri tudi vsem drugonarodnostnim delom celotne avstrijske socialne demokracije, t. j. poleg nemškemu tudi še češkemu, poljskemu, italijanskemu in slovenskemu; saj sem (na navedeni str. 551) v tej avstro»marksistični« nerevolucionarnosti celotne avstrijske socialne demokracije mimogrede ugotovil tisto »šibko stran socialne demokracije nasproti meščanstvu zatiranih narodov, ki se je morala usodno razkriti... [še]... v pogojih prve svetovne vojne, ki jim socialna demokracija [ne samo slovenska, ampak vsaktera v Avstriji!] ni bila dorošla, ker ni bila pripravljena za samostojno reševanje narodnostnega vprašanja v Avstro-Ogrski in ji je zato preostalo le capljanje za meščanstvom...« ali — kakor bi se bil tudi lahko izrazil — za meščanskimi nacionalizmi.

V tem — in v vsem ostalem — kritičnem razčlenjevanju narodnostne in ostale politike slovenske in celotne avstrijske socialne demokracije v svojevrstnih zgodovinskih pogojih tiste dobe nikakor nisem poskusil terjati od nje za nazaj »čudežev« in jo grajati zaradi tega, ker jih ni delala (kakor bi mi bilo prijetno, ko bi jih bila...), marveč uveljaviti sem skušal le *zgodovinopisno resnično sliko te politike* namesto izročeni in tako trdoživih predsodkov slovenskega narodnjaškega meščanstva, ki seveda ni hotelo videti bruna v lastnem očesu, medtem ko je za pezdir v očesu slovenske socialne demokracije vselej uporabljalo prav hudo povečalo...

D. K.